УДК 420-314.1

Н. В. Єфремова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови Волинського державного університету імені Лесі Українки

Семантичний аспект протиставлення лексичних одиниць у синонімічних рядах англійських дієслів – позначень стану

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ВДУ ім. Лесі Українки

У статті здійснено спробу виявити залежність семантичного протиставлення, характеру диференційних ознак, що лежать у його основі, їх місця у структурі лексичного значення від поняттєво-синонімічної зони, до якої входять дієслова-синоніми, що позначають стан.

Ключові слова: дієслова-синоніми, синонімічний ряд, семантичне протиставлення, диференційна ознака, семантичний компонент.

Yefremova N. V. The Semantic Oppositive Features of English Verbal Synonyms Denoting State. The prime aim of this article lies in revealing the interdependence between the characteristics of distinctive features involved in describing the points of difference in the synonymic series of English verbs denoting state and the conceptual synonymic zone these verbs belong to.

Key words: verbal synonyms, synonymic series, semantic opposition, distinctive feature, semantic component.

Гнучкість та багатство мови виявляються насамперед у синонімії. Поняття синонімії давно є предметом різноманітних наукових дискусій. У центрі уваги вчених перебувають питання реальності синонімії, критеріїв виділення синонімів, їх типів, синонімії та лексичного значення слова, диференційованого вивчення груп і класів синонімів у межах одного рівня мови, градуальності та синонімії, виділення синонімічної домінанти, функціонування синонімів у тексті.

Сутність синонімічних відношень у мові, кількість та характер синонімічних рядів обумовлюються частиномовною специфікою лексичних парадигм. Інтерес науковців до синонімії дієслівних лексем зумовлюється непредметністю референтної сфери дієслова, спрямованістю дієслівної семантики на констатацію відношень між предметами та особливою роллю дієслова у висловлюванні. Досліджувалися структурно-семантичні особливості окремих синонімічних рядів і синонімічних рядів у складі лексико-семантичних груп, уживання дієслів-синонімів у різних функціональних стилях, лексична сполучуваність дієслів-синонімів, фразеолексична дієслівна синонімія [1; 4; 5; 6]. При цьому синонімічні лексичні одиниці розглядалися у напрямку встановлення їхньої семантичної близькості, або тотожності. Дослідників більше цікавили проблеми подібності, ніж відмінності та протиставлення. Хоча саме семантичне протиставлення синонімів визначає їхню комунікативну цінність. Цим зумовлюється **мета** статті, яка полягає у встановленні особливостей семантичного протиставлення дієслів-синонімів на позначення стану. Для досягнення цієї мети необхідно виявити диференційні ознаки, які визначають характер синонімічних опозицій та структуру синонімічних рядів, що входять до різних поняттєво-синонімічних зон у межах номінативного класу дієслів-синонімів – позначень стану.

Традиційне розуміння афективних дієслів як таких, що позначають стан, невелика кількість відповідних дієслівних синонімічних рядів зумовлюють розгляд номінативної групи афективних дієслів-синонімів у межах номінативного класу дієслів-синонімів для позначення стану. Афективні дієслова-синоніми відображають внутрішню – емоційну, інтелектуальну, фізіологічну діяльність суб'єкта, який зазнає певної дії. Хоча внутрішня активність суб'єкта, як правило, не спрямована на зміну дійсності, результатом внутрішньої діяльності в цьому випадку є зміни, що відбуваються в самому суб'єкті дії – активному діячеві, тобто агенсі.

У межах цієї номінативної групи ми виділяємо такі поняттєво-синонімічні зони:

1) перцептивне сприйняття;

2) емоційне сприйняття;

3) емоційне ставлення;

© Єфремова Н. В., 2007

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

4) бажання, наміри;

5) пізнання.

До поняттєво-синонімічної зони "перцептивне сприйняття" входить чотири синонімічні ряди, які мають комбіновану структуру [2]. Це *gaze, gape, stare, glare, peer, gloat; scrutinize, scan, inspect, examine, audit; see, behold, descry, espy, view, survey, contemplate, observe, notice, remark, note, perceive, discern; see, look, watch.* Семантичне протиставлення дієслів-синонімів цієї зони здійснюється на основі диференційних ознак "спосіб дії", "характер дії", "мета дії", "характеристика суб'єкта дії", що входять до сигніфікату лексичного значення дієслів-синонімів, а також за експресивною диференційною ознакою – складником конотації.

Поняттєво-синонімічна зона "емоційне сприйняття" включає три синонімічні ряди – *bear, suffer, endure, abide, tolerate, stand, brook; experience, undergo, sustain, suffer; pride, plume, pique, preen.* Два з них мають комбіновану структуру, а один – пересічну [2]. Дієслова-синоніми протиставляються за диференційними семантичними ознаками "характер дії", "характеристика суб'єкта дії" та експресивною диференційною ознакою.

Синонімічні ряди *hate, detest, abhor, abominate, loathe; like, love, enjoy, relish, fancy, dote* входять до поняттєво-синонімічної зони "емоційне ставлення" і мають комбіновану структуру. Дієслова-синоніми протиставляються за диференційними семантичними ознаками (ДСО), що відображають учасників ситуації, а також за експресивною диференційною ознакою.

Поняттєво-синонімічна зона "бажання, наміри" включає шість синонімічних рядів. Усі вони мають комбіновану структуру. Це *aim, aspire, pant; covet, envy, grudge, begrudge; desire, wish, want, crave, covet; expect, hope, look, await; intend, mean, design, propose, purpose; long, yearn, hanker, pine, hunger, thirst.* Семантичне протиставлення дієслів-синонімів здійснюється за ДСО "характер дії", "характеристика суб'єкта дії", "характер бажаного об'єкта", "спосіб дії", "мета дії" та за експресивною диференційною ознакою (ДО).

До поняттєво-синонімічної зони "пізнання" входить два синонімічні ряди: *apprehend, comprehend; discover, ascertain, determine, unearth, learn.* Один із них має пересічну структуру, інший – комбіновану. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО "характер дії", "наміри суб'єкта дії", "характер затрачених зусиль", "характер інтелектуальної діяльності".

Наведемо декілька прикладів.

Синонімічний ряд *hate, detest, abhor, abominate, loathe* входить до поняттєво-синонімічної зони "емоційне ставлення" [7, 395].

У структурі цього синонімічного ряду виділяємо $ПО_1$ $П0_3$ та $ГО_1$ [3]. Це дає змогу визначити її як комбіновану. В межах $ПО_1$ дієслово *hate* протиставляється іншим членам синонімічного ряду, оскільки є синонімічною домінантою, на що вказує СК *"the general term"*.

Членами $ПО_3$ є дієслова-синоніми *hate* та *detest.* Основою для їх протиставлення є ДСО "наявність ворожості", вона наявна у сигніфікаті дієслова *hate* і не входить у структуру лексичного значення дієслова *detest.* На це вказують семантичні компоненти (СК) *"enmity or malice", "lacks the active hostility and malevolence"*. Індикатором контрадикторності є СК *"lacks"*. Диференційна експресивна ознака є основою для протиставлення всіх членів цього синонімічного ряду в межах $ГО_1$. У словникових тлумаченнях синонімів інтенсивність вираження ненависті відображається такими СК: *"extreme", "intense", "profound", "strong", "utter"*. Отже, подані іеслова-синоніми протиставляються як у межах сигніфікату, так і в межах конотації. Синонімічний ряд *aim, aspire, pant* входить до поняттєво-синонімічної зони "бажання, наміри" [7, 32]. Носієм тематичної родової ознаки "бажання" в загальному тлумаченні синонімічного ряду є СК *"desire"*.

Комбінована структура цього синонімічного ряду зумовлюється наявністю $ЕО_1$, $П0_2$, $П0_2$ та $Г0_2$. У межах $ЕО_1$ всі дієслова-синоніми протиставляються за ДСО "арактер бажаного об'єкта". У словникових тлумаченнях ця ознака відображається за допомогою СК *"a clearly defined end", "something that is high, often too high for attainment", "remoteness of that which is desired"*. ДСО "наявність перешкод" є основою для протиставлення дієслів *aim, aspire,* з одного боку, та *pant,* з іншого, у межах $П0_2$. *Aim* та *aspire,* як марковані члени опозиції, мають у сигніфікаті цю ДСО, її носієм у словникових тлумаченнях синонімів є СК *"through endeavor or striving"*. На противагу цьому в структурі сигніфікату дієслова *pant* ця ознака відсутня, що вказує на нього як на немаркований член опозиції. Іншу $ПО_2$ встановлюємо за ДСО "характеристика суб'єкта дії".

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Дієслово *aspire,* як маркований член опозиції, протиставляється іншим синонімам, немаркованим членам опозиції. СК *"ambition"* відображає цю ознаку в словниковому тлумаченні дієслова *aspire.* Дієслова-синоніми *aspire* та *pant* протиставляються також у межах $ГО_2$. Основою для цього є експресивна диференційна ознака, яка відображає ступінь сили бажання та недосяжності бажаного об'єкта. Носіями цієї ознаки є СК *"more than aspire it stresses the fervor of desire and remoteness of that which is desired"*. Індикатором експресивності є СК *"more"*.

Прикладом синонімічного ряду з поняттєво-синонімічної зони "пізнання" є дієслова-синоніми *apprehend, comprehend.* Цей ряд має загальне тлумачення "*to lay hold of something with the mind so as to know it*" (утримувати в пам'яті для того, щоб пізнати щось) [7, 54]. Носієм тематичної родової ознаки "пізнання" в загальному тлумаченні цього синонімічного ряду є СК "*to know*".

У структурі цього синонімічного ряду є тільки одна синонімічна опозиція – КО. У межах цієї опозиції дієслова-синоніми протиставляються за ДСО "характер інтелектуальної діяльності". Її носіями у словникових тлумаченнях дієслів-синонімів є СК *"glimpsing of the nature, meaning, or significance of the object of thought", "understanding of the object of thought in its entire compass and extent"*.

Отже, на противагу *apprehend, comprehend* вказує на повне розуміння та інтелектуальне сприйняття об'єкта думки. ДСО, що за нею протиставляються наведені вище синоніми, входить до сигніфікату їхніх лексичних значень.

Аналіз інших синонімічних рядів, які входять до номінативної групи афективних дієслів-синонімів, підтверджує нашу думку, що основою семантичного протиставлення в цьому випадку є як диференційні семантичні, так і експресивні диференційні ознаки, тобто протиставляються сигніфікативні та конотативні компоненти лексичного значення дієслів-синонімів.

На відміну від афективних, у семантиці дієслів для позначення стану є вказівка на наявність квазіагенса − пасивного діяча, ним є суб'єкт стану. Цей суб'єкт характеризується відсутністю цілеспрямованих зусиль. Разом із тим стан не може бути тим параметром, який створює об'єкт. Тому ми вважаємо, що семантичне протиставлення дієслів-синонімів на позначення стану обумовлюється характером суб'єкта стану та його власними характеристиками.

Номінативний клас дієслів-синонімів, які позначають стан, включає такі поняттєво-синонімічні зони:

1) буття та володіння;
2) відношення;
3) фізичний стан.

Поняттєво-синонімічна зона буття та володіння включає дев'ять синонімічних рядів. Це *be, exist, live, subsist; contain, hold, accommodate; have, hold, own, possess, enjoy; include, comprehend, embrace, involve, imply, subsume; lack, want, need, require; reside, live, dwell, sojourn, lodge, stay, put up, stop; save, preserve, conserve; seem, look, appear; share, participate, partake.* Три з них мають однорідну структуру, один – пересічну та п'ять – комбіновану. Протиставлення дієслів-синонімів здійснюється за ДСО "характеристика стану", "характеристика суб'єкта стану", "характер зв'язку між учасниками ситуації", "передумови стану", "наслідок стану" та за експресивною ДО.

До поняттєво-синонімічної зони "відношення" увіходить 10 синонімічних рядів. Серед них *agree, concur, coincide; differ, vary, disagree, dissent; match, rival, equal, approach, touch; rely, trust, depend, count, reckon, bank; stick, adhere, cohere, cling, cleave* та інші. Однорідну структуру мають п'ять синонімічних рядів, пересічну – три, комбіновану – два. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО "характеристика стану", "характеристика суб'єкта стану", "характер зв'язку між учасниками ситуації" та за експресивною ДО.

Синонімічні ряди *idle, loaf, lounge, loll, laze; rest, relax, repose; sleep, slumber, drowse, doze, nap, catnap, snooze* входять до поняттєво-синонімічної зони "фізичний стан". Два з них мають комбіновану структуру, а один – пересічну. В основі семантичного протиставлення дієслів-синонімів лежать диференційні ознаки "характеристика стану" та "характеристика суб'єкта стану".

Розглянемо на прикладах реалізацію семантичного протиставлення в синонімічних рядах англійських дієслів, які належать до цього номінативного класу.

Поняттєво-синонімічну зону "буття та володіння" представляє синонімічний ряд *have, hold, own, possess, enjoy.* Він має загальне визначення "*to keep, control, retain, or experience as one's own*"

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

(утримувати в власному розпорядженні або під своїм власним контролем) [7, 395–396]. Носієм тематичної родової ознаки в цьому тлумаченні є СК *"to keep"*. Комбінована структура цього синонімічного ряду визначається наявністю таких синонімічних опозицій – $ПО_1$ $ПО_2$, $ГО_2$, $ЕО_2$. Будучи синонімічною домінантою, на що вказує СК *"the most general term"*, дієслово *have* протиставляється іншим дієсловам-синонімам у межах $ПО_1$. Наявність у структурі лексичного значення дієслова *enjoy* ДСО "почуття, що їх переживає суб'єкт стану", носієм якої є СК "*pleasure or delight in having or using*", протиставляє його, як маркованого члена $ПО_2$, іншим дієсловам-синонімам. Членами $ГО_2$ є дієслова-синоніми *have* та *hold.* Вони протиставляються за експресивною диференційною ознакою. У словниковому тлумаченні це відображено СК "*stronger control*", оскільки *hold* передбачає сильніший контроль над власністю, ніж *have*. Дієслова-синоніми *hold, own, possess, enjoy* є членами $ЕО_2$, у межах якої вони протиставляються за ДСО "характеристика стану". Її носіями є СК *"a grasp upon, an occupancy of, or a bond between"*, *"a natural or legal right to hold as one's property and under one's full control"*, *"having full title and right to a particular property"*, *"having of something as one's own or for one's use with all its benefits and advantages"*.

Синонімічний ряд *contain, hold, accommodate* також належить до поняттєво-синонімічної зони "буття та володіння" і має загальне тлумачення *"to have or be capable of having within" (мати або бути здатним мати всередині)* [7, 182]. Тематична родова ознака "володіння" в загальному тлумаченні цього синонімічного ряду представлена СК *"having within"*. У структурі цього синонімічного ряду наявні дві синонімічні опозиції – $ПО_2$ та $ЕО_2$. Ось чому ми визначаємо її як комбіновану. У межах $П0_2$ дієслово *hold* протиставляється іншим дієсловам-синонімам, оскільки не стільки передбачає розміщення всередині, як здатність до цього. Членами $ЕО_2$ є дієслова-синоніми *contain* та *accommodate,* вони протиставляються за ДСО "спосіб утримання". У словникових тлумаченнях ця ДСО виражена СК *"within or as an element"*, *"without crowding and inconvenience"*.

Іншим прикладом синонімічного ряду в номінативному класі дієслів-синонімів, що позначають стан, є *sleep, slumber, drowse, doze, nap, catnap, snooze.* Цей синонімічний ряд представляє поняттєво-синонімічну зону "фізичний стан" і має загальне тлумачення *"to take rest by a suspension of consciousness" (відпочивати з тимчасовою призупинкою свідомості)* [7, 746]. Тематична родова ознака в загальному тлумаченні цього синонімічного ряду виражена СК *"to take rest"*.

Можливість визначення структури цього синонімічного ряду як комбінованої зумовлюється наявністю $ПО_1$, $ПО_3$, $ЕО_2$. У межах $ПО_1$ синонімічна домінанта *sleep,* на що вказує СК *"the usual term"*, як немаркований член опозиції, протиставляється іншим дієсловам-синонімам. Членами $ЕО_2$ є *slumber, drowse, doze, nap, catnap.* Вони протиставляються за ДСО "характеристика стану" носієм якої в словникових тлумаченнях цих дієслів є такі СК: *"quietly and easily"*, *"dull heavy condition of body and mind"*, *"ntentionally or naturally"*, *"for a brief period"*, *"a drifting in and out of sleep"*, *"short light sleep"*, *"brief refreshing naps "*.

У межах ПОз дієслово snooze протиставляється іншим синонімам, оскільки може бути вжите на місці кожного з них, не підкреслюючи їхніх особливих ознак. На це вказує СК "*without any emphasis on their distinctive or figurative connotations*".

Підсумовуючи, зауважимо, що подібно до афективних, дієслова-синоніми, які позначають стан, протиставляються за диференційними семантичними та експресивними ознаками, тобто за сигніфікативними і конотативними компонентами своїх лексичних значень.

Необхідність подальшого дослідження семантичного протиставлення синонімів є незаперечною в зв'язку з важливою роллю цього аспекту загальної теорії синонімії. Перспективним вбачається вивчення особливостей семантичного протиставлення синонімів, які належать до інших частин мови, розгляд контрастивних опозицій та аналіз дієслів-синонімів під кутом зору когнітивної семантики.

Література

1. Данилова З. В. Семантическая структура английских глаголов *break, burst, crack, cut, smash, split, tear:* Дис… канд. филол. наук: 10.02.04.– Л., 1982.– 213 с.
1. Єфремова Н. В. Структура синонімічних рядів англійських дієслів з погляду семантичного протиставлення їх членів // Актуальні проблеми менталінгвістики: Наук. зб. Ч. 2.– Черкаси: Вид. від. ЧДУ, 2001.– С. 78–83.
2. Єфремова Н. В. Типологія синонімічних опозицій англійських дієслів // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Філол. науки.– 2001.– № 10.– С. 47–52.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

3. Кожемякина В. И. Структурно-семантические особенности группы английских глаголов, обозначающих перемещение в вертикальной плоскости: (Raise, lift и их синонимы): Дис. … канд. филол. наук: 10.02.04.– Р. н/Д, 1984.– 206 с.
4. Кочетков А. Н. Аналогичные эквиваленты глаголов в английской разговорной речи: Дис. … канд. филол. наук: 10.02.04.– Горький, 1982.– 174 с.
5. Руденко С. А. Фразеолексическая глагольная синонимия в современном английском языке: Дис… канд. филол. наук: 10.02.04.– М., 1981.– 184 с.
6. Merriam Webster's Dictionary of Synonyms.– Springfield: Massachusetts, 1984.– 909 p.

Статтю подано до редколегії
16.04.2007 р.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com